

В. І. МЕЛЬНИК
Г. Б. ПОГРІЩУК

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

В статті розглянуто питання визначення організаційних засад екологізації сільськогосподарського виробництва, зокрема, виділено сучасні проблеми в розвитку агропромислового комплексу, зосереджено увагу на обґрунтуванні необхідності державної підтримки програм екологізації сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах господарювання; виділено системні аспекти організації екологічного виробництва сільськогосподарської продукції.

This paper considers the definition of organizational principles of ecological agriculture, in particular, highlighted the current problems in the development of agriculture, focus on the case for government support programs of ecological agriculture in the modern business environment, marked systemic aspects of ecological agricultural production.

Ключові слова: екологізація, сільськогосподарське виробництво, організаційні засади, розвиток.

Постановка проблеми. В аграрному секторі економічна діяльність має нерозривний зв'язок із навколишнім природним середовищем, при чому останнє, особливо в частині використання природних ресурсів, зазнає істотного впливу від діяльності сільськогосподарських підприємств, іноді такий вплив має не завжди позитивний характер, адже діяльність товаровиробника сільськогосподарської продукції тісно пов'язана із застосуванням хімічних добрив та засобів захисту, використання яких має негативні наслідки для флори та фауни, а також призводить до виснаження ґрунтів.

©Мельник В. І. - д.е.н., доцент Тернопільського національного економічного університету;

©Погріщук Г. Б. - к.е.н., доцент Тернопільського національного економічного університету

Тому, якщо не почати вживати радикальних природоохоронних заходів для збереження природного середовища вже сьогодні, то, в подальшому розвиток аграрного виробництва на базі екологонебезпечних, ресурсо-, природо-, енергомістких технологій може мати катастрофічні наслідки та спричинити погіршення екологічної ситуації в масштабах цілої країни.

Нині спостерігається глобальність масштабів екологічних проблем, а отже, зростає необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, зокрема їхньої потреби в безпечному і здоровому довкіллі. Головне місце у забезпеченні такого балансу займає актуальна для українських підприємств проблема екологізації виробництва (екологізація – це процес безупинного і послідовного розроблення та впровадження у виробничі процеси нових технологічних і управлінських заходів, які дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів зі збереженням чи поліпшенням якості довкілля) [5].

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням проблеми екологізації виробничих систем в економіці, та зокрема у сільськогосподарському виробництві присвячено праці: В. Борисової, М. Гладія, Б. Данилишина, М. Калінчика, О. Карасьова, П. Коренюка, Н. Макарової, О. Ульянченко та ін. Так, в роботах науковці приділяють увагу питанням щодо формування та реалізації дієвих механізмів по вирішенню екологічних проблем та удосконалення системи державного регулювання й пошуку шляхів фінансування природоохоронних заходів. Втім, нині потребує вирішення низка питань щодо удосконалення механізму формування дієвих економічних інструментів екологізації сільськогосподарського виробництва та раціонального природокористування.

Метою роботи є обґрунтування організаційних засад та основних напрямів екологізації сільськогосподарського виробництва, виокремлення сучасних проблем розвитку агропромислового комплексу, визначення ролі державної підтримки в екологізації сільськогосподарського виробництва у сучасних умовах господарювання.

Теоретико-методологічною базою дослідження є системно-комплексний підхід до опрацювання питань екологізації у

сільському господарстві, науковій праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Для виконання завдань дослідження використано: абстрактно-логічний, монографічний, метод узагальнення та порівняння.

Виклад основного матеріалу. Екологізація – це процес безупинного і послідовного розроблення та впровадження у виробничі процеси нових технологічних і управлінських заходів, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів при збереженні чи поліпшенні якості довкілля [8]. Екологізація виробництва передбачає використання чинників природоохоронного, відновного, захисного, агрозоотехнічного, лісомеліоративного характеру, що сприяють екологічній рівновазі природного середовища і збереженню здоров'я населення та реалізується на двох рівнях: державному (макрорівень) і підприємницькому (мікрорівень).

Під екологізацією сільськогосподарського виробництва слід розуміти: «постійне поліпшення природних умов для його розвитку, перехід на адаптивні системи ведення землеробства, розміщення галузей і культур у тих природних умовах, які для них найбільш сприятливі, широке впровадження біотехнологій, розвиток селекційної роботи, ведення і широке розповсюдження нових високоврожайних і стійких проти несприятливих погодних умов, хвороб і шкідників сільськогосподарських культур, поліпшення племінної роботи, виведення племінних високопродуктивних порід і класів тварин» [1].

Екологізація сільськогосподарського виробництва спрямовується на [9]:

- розроблення і виконання заходів щодо запобігання негативному й екологонебезпечному впливу господарської діяльності на екологічний стан сільських територій, ґрунтів, довкілля та ліквідації наслідків цього впливу; попередження забруднення ґрунтів і продукції рослинництва та тваринництва важкими металами, промисловими викидами, пестицидами й іншими агрохімікатами, радіонуклідами, токсичними хімічними речовинами;
- забезпечення належного зберігання та використання органічних і мінеральних добрив та пестицидів;
- сприяння розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції, яке передбачає заборону

використання синтетичних хімічних добрив, пестицидів і синтетичних ліків, шляхом запровадження системи державного стимулювання, фінансової підтримки, створення національного органу сертифікації сільськогосподарської продукції; гарантування належної якості вітчизняних харчових продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів відповідно до міжнародних стандартів;

- організації утримання тварин з урахуванням їх фізіологічних потреб, годівлі якісними та безпечними кормами; застосування методів ведення тваринництва, що зменшують стрес, запобігають поширенню хвороб і паразитів, забезпечують нормативний рівень поголів'я худоби та птиці на одиницю площі;

- забезпечення ветеринарно-санітарної й фітосанітарної безпеки, попередження негативного впливу фізичних факторів на довкілля;

- запровадження та дотримання базових агроекологічних вимог і стандартів при веденні сільського господарства;

- зниження техногенного навантаження, підтримку природного потенціалу шляхом самовідновлюваного режиму природних процесів;

- раціонального використання природних ресурсів на основі створення та впровадження інноваційних екологічнобезпечних технологій сільськогосподарського виробництва.

Економіка агропромислового виробництва не функціонує за законами абстрактної системи і, як штучно створена система, що прагне до максимуму ентропії, не є повністю саморегулюючою навіть в умовах конкуренції, оскільки попит на продовольчі товари є мало еластичним, а на засоби виробництва – скорочується через відсутність коштів у товаровиробників.

Як зазначав М. Д. Кондратьєв: «основою народного господарства є аграрна сфера: економіка не може бути розвинута більше, ніж дозволяє їй сільське господарство» [6].

В процесі розвитку агропромислового виробництва постає ряд проблем, основними з яких є:

- створення внутрішнього ринку екологічно чистих сільськогосподарської сировини і продовольства;

- підвищення ефективності системи екологічного менеджменту;

- розвиток агроекологічної інфраструктури;
- виробництво та застосування засобів захисту довкілля від забруднення;
- розвиток екологобезпечних агротехнологій, збільшення обсягів виробництва органічної продукції;
- визначення наслідків застосування біотехнологій (репродуктивне і терапевтичне клонування), соціальних наслідків генної інженерії.

Ми погоджуємось з думкою П. І. Коренюка, що основними фінансовими чинниками стабілізації екологічної ситуації у продовольчому комплексі є такі, як субсидії на державні програми, економічне стимулювання раціонального використання аграрних ресурсів довкілля, цінові важелі та пільгове кредитування виробництва екологічно чистого продовольства, яке відповідає міжнародним екологічним стандартам ISO-9000, бюджетне та позабюджетне фінансування природоохоронних заходів, екологічне страхування та ін. [7].

Результативність виконання екологічних програм у продовольчому комплексі визначає перспективи соціально-економічного розвитку держави в і підкреслює доцільність економічних важелів ефективного аграрного природокористування.

Одним з основних завдань Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року є: створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення [2].

Як зазначив П. Т. Саблук: «За пропозиціями вчених, зокрема, держава намагається підтримати розвиток органічного виробництва сільськогосподарської продукції» [4, с.195]. Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р. [2], планується довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10% (нині вона складає менше 0,2%); передбачається стимулювання ведення органічного сільського господарства, унормування розвитку органічного землеробства та створення системи його сертифікації.

Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 рр. регулюються створення умов для широкого впровадження екологічно орієнтованих та органічних технологій ведення сільського господарства та досягнення у 2020 р. їх використання до 50% від базового рівня.

Дослідження підтверджують, що Україна перебуває в стані затяжної економічної кризи, котра поглиблюється і негативно впливає як на конкурентоспроможність національної економіки, так і на якість життя людей. Сьогодні спостерігається глобальність масштабів екологічних проблем, а отже, зростає необхідність реалізації принципів сталого розвитку світової економіки [3]. Чільне місце у забезпеченні такого балансу займає актуальна для українських підприємств проблема екологізації виробництва. Приймаючи рішення про вдосконалення власного виробництва, суб'єкти господарювання в основному керуються меркантильними інтересами, тому важливо створити дієві механізми регулювання та стимулювання екологізації як на державному, так і на рівні підприємства.

У зв'язку з цим більш широкого застосування повинні набрати важелі, які спонукають природокористувачів і природозабруднювачів до ефективних дій превентивного характеру. До них належать: екологічні субсидії, авансово-компенсаційні системи, різні види податкових пільг і пільгових позик тощо. Переорієнтація економічного механізму на превентивні важелі, а не подолання наслідків екодеструктивної дії, повинна стати пріоритетним напрямом удосконалення механізму забезпечення екологічної безпеки інноваційного розвитку.

Екологічнобезпечному розвитку має сприяти також реалізація визначених пріоритетів Всесвітнього самміту для сільського господарства, а саме:

- з метою підтримки екологічнобезпечних методів здійснення сільського господарської діяльності необхідно широко використовувати його субсидування;
- запровадити податок на використання промисловими господарствами та фермами хімічних добрив, особливо пестицидів.

Механізм ефективного використання природних ресурсів агропромисловими підприємствами повинен включати:

- врахування вартісних показників використання природних ресурсів при визначенні економічних результатів діяльності виробників сільськогосподарської продукції;
- дієвість механізму відповідальності за спричинення шкоди навколишньому середовищу та розробку системи відшкодування нанесених збитків в разі недотримання екологічних вимог.

Для запобігання екологодеструкції від ведення будь-якої діяльності, у т.ч. й агропромислової, важливо проводити екологічну експертизу та економіко-екологічну оцінку всіх господарських проєктів, технологічних рішень, систем землеробства тощо та екологічний аудит. Забезпечення екологобезпечності агропромислового виробництва повинно стати напрямом особливої державної підтримки, як це має місце в розвинутих країнах. Для цього необхідно розробляти і реалізувати природоохоронні цільові програми щодо сільського господарства, які б передбачали освітню, технічну та фінансову підтримку стратегічних напрямків в сфері безпечного функціонування екосистеми. До таких напрямків відносяться:

- пропагування активного застосування біологічно безпечних методів використання природних ресурсів;
- запровадження екологобезпечного підходу до захисту вразливих територій; водозбірних басейнів; земель сільськогосподарського призначення;
- застосування екологобезпечних технологій, видів техніки та систем ведення тваринництва;
- розширення наукових досліджень з екологічних аспектів сільського господарства та розроблення більш досконалих систем сільськогосподарського та харчового виробництва, в т.ч. екологічно чистого продовольства, а також збільшення підготовки фахівців з питань екології аграрної сфери тощо.

Для реалізації запроваджень загальнодержавних організаційно-економічних механізмів потрібні відповідні механізми на рівні підприємств. Найактуальнішими для вітчизняних підприємств є такі заходи, як запровадження концепції «зеленого офісу»; формування та розвиток екологічної культури, екологічного менеджменту й маркетингу; використання концепції «бережливого виробництва» тощо.

Висновки. Для підвищення екологічної безпеки, гармонізації розвитку сил суспільству потрібно ліквідувати наслідки перехідної економіки, підвищити вимірники фінансово-інвестиційної, технологічної, та продовольчої безпеки; забезпечення екологічної безпеки діяльності людини. Оскільки, в сучасних умовах розширюється не тільки склад природних ресурсів, що залучаються в економічну діяльність, але й загальний обсяг промислових та інших відходів, що викидаються у природне середовище. Потрібні значні кошти для здійснення природоохоронних заходів проти забруднення оточуючого середовища та прискореного відтворення природних ресурсів. Головний шлях розв'язання проблем екології – повний перехід промислового та сільськогосподарського виробництва на безвідходну технологію та замкнуті цикли природокористування, які виключають викид шкідливих речовин і відходів в навколишнє середовище

Тому, подальші розробки в напрямі покращення стану національного агропромислового комплексу за рахунок екологізації можливі шляхом дослідження перспектив його розвитку на основі інноваційної моделі; через розробку та реалізації агроекологічної стратегії; впровадження удосконаленого економічного механізму природокористування тощо. Система методів стимулювання екологічнобезпечного використання, раціонального відтворення й, в першу чергу, охорони природних ресурсів повинна стати базисом такої діяльності в подальшому, взамін наявного механізму суто платного природокористування суб'єктами національного господарського комплексу.

Бібліографія

1. Глазьев С. **Мировой экономический кризис как процесс смены технологических укладов** / С. Глазьев // Вопросы экономики. – 2009. – № 3. – С. 26–38.

2. **Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року**, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.

3. Дубодєлова А.В. **Екологізації виробництва на вітчизняних підприємствах: організаційно-економічний аспект** / А.В. Дубодєлова, О.В. Юринєць, І.В. Семеряк

4. **Звіт про діяльність Спілки економістів України за 2012 рік.** Секція аграрної політики./ За аг. Ред.. академіка АЕН В.В. Оскольського. – К., 2013. – 270 с.

5. Карасьов О.П. **Особливості та напрями розвитку екологізації сільськогосподарського виробництва в Україні** / О.П. Карасьов, А.М. Дудка. – Экономические науки /6. Маркетинг и менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2011/Economics/6.

6. Кондратьев Н. Д. **Проблемы экономической динамики** / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – 526 с.

7. Коренюк П. І. **Еколого-економічна ефективність відтворювальної системи продовольчого комплексу: теорія, методологія, практика** : [монографія] / П. І. Коренюк. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2005. – 355 с.

8. Макарова Н.С. **Економіка природокористування**/ Н.С. Макарова, Л.Д. Гармідер, Л.В. Михальчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 322с.

9. Проект Закону України «**Про сільське господарство**» від 27.01.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.min>

Рецензент: д.е.н., професор Стельмащук А. М.

УДК 331.5 (477.82)

Л. В. ПИВОВАРЧУК
Н. П. РЯБУШЕНКО

МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

В даній статті аналізуються проблеми на ринку праці. Визначено основні завдання та виділено критерії для подолання проблем в цій сфері.

In the paper the problems in the labor market are analyzed. The main objectives and criteria to overcome the problems in this area are identified.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, державна служба зайнятості

© Пивоварчук Л.В. – асистент Національного університету водного господарства та природокористування;

© Рябушенко Н.П. – здобувач Національного університету водного господарства та природокористування

Вступ. Становлення повноцінного ринку праці – одна з найважливіших ланок у розвинутій ринковій економіці, що передбачає надання права кожній людині на вільний продаж своєї праці за власним бажанням і вибором на засадах трудового найму. Такий вибір визначається суспільними потребами та індивідуальними можливостями. Становлення і розвиток ринку праці України проходить під знаком необхідності адаптації до економічної ситуації, яка характеризувалася, насамперед, спадом виробництва, значною фінансовою розбалансованістю економіки, недостатньою динамічністю заходів щодо реформування господарського механізму.

Мета. Дослідження процесів забезпечення зайнятості населення регіону, їх тенденцій та пріоритетів.

Аналіз останніх досліджень. Проблему ринку праці вивчали такі вітчизняні науковці Л. Д. Гармідер, В. В. Ковалевський, О.Л. Михайлюк, В. Ф. Семенов, зарубіжні науковці О. М. Бучулаєв, Ю. С. Купріянов, П. С. Мстиславський, А. М. Самойлова та ін. Проблеми зайнятості та ринку праці широко висвітлені у працях закордонних вчених: Р. Еренберга, В. Іноземцева, Д. Рікардо, А. Пігу, Дж. Пері, Дж. Хікса та інших.

Виклад основного матеріалу. До пріоритетних напрямків розвитку ринку праці Волинської області слід віднести реалізацію активної політики зайнятості, забезпечення соціального захисту населення від безробіття, розширення сфери застосування праці, збереження діючих та створення нових робочих місць.

Слід зазначити, що у листопаді 2012р. в економіці та соціальній сфері області було зайнято 191,3 тис. *найманих працівників*, що на 2% менше, ніж рік тому. З них кожні четверо з десяти працювали в соціально-культурній сфері, 21,5% - в промисловості (рис. 1.).

Виходячи з обсягів виконаних робіт (послуг) і випуску продукції, рівень завантаження працівників у листопаді відповідно до встановленої тривалості робочого часу становив 95,3% штатної кількості працівників, зокрема, в промисловості - 95,5%, на транспорті - 95,9%, в будівництві - 88,6% (у листопаді 2011 р. відповідно - 94,6%; 94,6%; 96,9% і 90,1%).